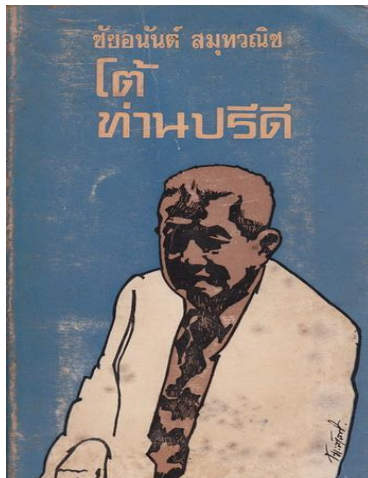

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

“ไต่ท่านปรีดี”

อालัย ชัยอนันต์ ด้วยผลงานวัยหนุ่ม

สมบัติ กุสุมาวลี*

ชื่อผู้แต่ง	ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
ปีที่พิมพ์	พ.ศ. 2517
สำนักพิมพ์	พินเนส
จำนวนหน้า	176 หน้า

เมื่อวันเสาร์ที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2561 โลกได้สูญเสียนักวิชาการ นักปราชญ์ ราชบัณฑิต ด้านรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์คนสำคัญ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ตลอดช่วงชีวิตวัยทำงาน ชัยอนันต์ได้สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการไว้มากมาย และเป็นผู้ริเริ่มนำเสนอแนวคิดที่แหลมคมน่าสนใจไว้อย่างโดดเด่นเหนือชั้นกว่านักวิชาการในยุคสมัยเดียวกันหลายเรื่อง ดังเช่น แนวความคิดเรื่อง ไตรลักษณ์รัฐ แนวคิด “ประชาธิปไตย” แนวคิดเรื่อง “โลกานุวัตร” แนวคิดการบริหารราชการแบบ Function-Area-Participation เป็นต้น

* หน่วยงานผู้แต่ง: คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 118 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240 โทรศัพท์ 02-7273484 อีเมล sombati@nida.ac.th

สำหรับวัตถุประสงค์ในการปริทัศน์หนังสือครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการที่จะร่วมระลึกถึงและไว้อาลัยต่อการจากไปของมหาปราชญ์ท่านนี้ แม้จะไม่ใช่ “ศิษย์ทางตรง” แต่ถือเป็น “ลูกศิษย์ทางอ้อม” ซึ่งเคยติดตามและอ่านงานเขียนของท่านอย่างเอาใจจริงเอาใจจ้อง อีกทั้งได้เคยมีโอกาสรับฟังการบรรยายจากท่านตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและโท รวมทั้ง เมื่อครั้งเป็นนักศึกษาระดับระดับปริญญาเอก ได้เคยมีโอกาสสัมภาษณ์เชิงลึกจากท่าน “ผู้บังคับการ” ที่ห้องทำงานของท่านที่วิชาวุฒิชัย ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนใคร่ขอย้อนกลับไปหาผลงานในวัยหนุ่มของท่าน ที่คนไม่ค่อยได้รับทราบและอ้างอิงพูดถึงเท่าไร แต่ผู้เขียนพบว่าเป็นงานชิ้นหนึ่งซึ่งสะท้อนความเป็นนักคิดนักวิชาการที่มีความกล้าหาญทางปัญญา ความเป็นตัวของตัวเอง และมีจิตวิญญาณของการเป็นนักวิพากษ์ทางสังคมอย่าง “ห้าวหาญ” ซึ่งมีมาตั้งแต่วัยหนุ่มของ “ช้อยนันต์”

“ไต่ท่านปรีดี บทวิจารณ์ข้อสังเกตเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ของท่านปรีดี พนมยงค์” คือผลงานงานเขียนของช้อยนันต์ซึ่งวางอยู่ในตู้หนังสือของผมมาอย่างยาวนาน จนแผ่นกระดาษแทบกรอบเป็นสีน้ำตาล การกลับมาได้อ่านงานเขียนชิ้นนี้อีกครั้ง ถือเป็นโอกาสดีที่ผมจะได้กลับมาอ่านย้อนรำลึกถึงภูมิปัญญาของมหาบุรุษทั้ง 2 ท่าน คือ ฯพณฯ ท่านรัฐบุรุษปรีดี พนมยงค์ และศ.ดร.ช้อยนันต์ สมทวนนิช

หากพิจารณาโดยบุคลิกภาพจากผลงานย้อนหลังช่วงทศวรรษ 2510 ในเชิงความขยันความกล้า ความห้าวและความแหวกแนวเชิงวิชาการแล้ว ช้อยนันต์น่าจะมีมากกว่านักวิชาการด้านรัฐศาสตร์คนอื่นในรุ่นเดียวกัน ดังเช่น ที่เขามีผลงานก่อนหน้านี้ ได้แก่ ผลงานเรื่อง “แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย” (2512: ช้อยนันต์อายุ 25 ปี) สัตว์การเมือง (2514: ช้อยนันต์อายุ 27 ปี) พาราสาวัตถ์ (2516: ช้อยนันต์อายุ 29 ปี) ความคิดอิสระ (2517: ช้อยนันต์อายุ 30 ปี) ฯลฯ

หนังสือ “ไต่ท่านปรีดี” จัดพิมพ์โดย “องค์การนักศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์” ร่วมกับสำนักพิมพ์พิมพ์เนต ดีพิมพ์เมื่อเดือนกรกฎาคม 2517 โดยถ้อยแถลงของผู้จัดพิมพ์ระบุว่าอยากให้ “...ท่านผู้อ่านให้ช่วยกันขบคิดทัศนะในหนังสือเล่มนี้ เป็นความคิดเห็นของบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง ในฐานะผู้วิจารณ์คือ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยผู้เฒ่า และปัจจุบันยังดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้โต้แย้งคำวิจารณ์ในฐานะเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญคือ ดร.ช้อยนันต์ สมทวนนิช คนหนุ่มรุ่นใหม่” (หน้า [8])

ดร.ช้อยนันต์ สมทวนนิช คือ “คนหนุ่มรุ่นใหม่” ในขณะนั้น (พ.ศ. 2517) ศ.ช้อยนันต์ อายุ 30 ปี (ปีเกิดของ ศ.ช้อยนันต์ คือ ปี พ.ศ. 2487) เป็นอาจารย์สอนอยู่ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) แต่พบพาทางสังคมการเมืองของคนวัย 30 นาม “ช้อยนันต์” ถือได้ว่าคึกคักเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีตำแหน่งเป็นทั้ง กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เลขาธิการคณะกรรมการการวิสามัญปรับปรุงสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เลขาธิการสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นต้น (หน้า

[3]) กล่าวได้ว่าสังคมไทยในขณะนั้น เมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว ได้เปิดโอกาสให้คนรุ่นหนุ่มได้มีโอกาสเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าสังคมไทยยุคปัจจุบันเสียอีก!

ในคำนำของผู้เขียน (หน้า [9]) ชัยอนันต์ได้เล่าทำความตนเองตั้งแต่วัย 12 ปี เรียนหนังสืออยู่ชั้น ม.5 ได้รับทราบเรื่องราว “กบฏวรเดช” วัย 14 ปี อ่านหนังสือ “ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโส” เขียนโดย ดร.เดือน บุนนาค จนชัยอนันต์ยกย่องให้ท่านปรีดีเป็นวีรบุรุษ

แม้จะยกย่องให้ ฯพณฯปรีดี พนมยงค์เป็นวีรบุรุษของท่าน แต่ชัยอนันต์ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวของตัวเองซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นนักวิชาการและการไม่คลั่งไคล้วีรบุรุษจนจิตใจและปัญญามีขอบเขต

“...ข้าพเจ้าต่างกับบุคคลอื่นซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองพวก คือ สาธุศิษย์ที่นับถือท่านอาจารย์ปรีดีดุจพระเจ้า เชื่อฟังความคิดของท่านโดยไม่คิดไตร่ตรองหาเหตุผลของตนเอง อีกพวกหนึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นโรคกลัวท่านปรีดีขั้นสมอง (Pridiphobia) บุคคลพวกนี้ ไม่เคยศึกษาผลงานของท่าน และชอบยกเรื่องส่วนตัวของท่านมาพูดเพื่อวาดภาพท่านให้เป็นผู้ที่น่ากลัวสำหรับคนอื่น ๆ เสมอ...ข้าพเจ้ากล่าวแล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่สนใจศึกษาประวัติการเมืองไทย ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงพยายามดำรงตนเป็นกลาง และต่างกับบุคคลที่ข้าพเจ้าพูดถึงทั้งสองฝ่าย... การที่ข้าพเจ้าโต้ท่านปรีดีในครั้งนี้ คงจะทำให้เกิดปฏิกิริยาจากบุคคลทั้งสองฝ่าย ฝ่ายแรกคงคิดว่าข้าพเจ้าเป็น “ปฏิกิริยา คัดค้านนายทุน” ฝ่ายหลังคงกระหม่อมที่มีนักวิชาการออกโรงโต้ผู้ที่เขาไม่ชอบอยู่แล้ว... ใครจะคิดอย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าถือว่าเป็นสิทธิของเขา ท่านปรีดีในสายตาของข้าพเจ้าเป็นผู้ซื่อสัตย์ ไม่เคยคดโกง เป็นนักการศึกษาที่สร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ท่านปรีดีในฐานะนักการเมืองนั้น ท่านเป็นนักการเมืองที่ข้าพเจ้าไม่เลื่อมใส...” (หน้า [10])

หนังสือ “โต้ท่านปรีดี” มีทั้งสิ้น 176 หน้า ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ 1) ถ้อยแถลง (ของผู้จัดพิมพ์) 2) คำนำของผู้เขียน 3) ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 4) บทวิจารณ์ข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ของนายชัยอนันต์ สมุทวณิช 5) ความเป็นมาของการร่างรัฐธรรมนูญ 2517 6) ร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ที่คณะรัฐมนตรีเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สาระที่สำคัญที่สุดของหนังสือเล่มนี้ น่าจะอยู่ที่ส่วนที่ 3) และ 4) อันเป็นส่วนที่เป็นข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 และการโต้ข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์ด้วยบทวิจารณ์ของนายชัยอนันต์ สมุทวณิช

ในบท “ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517” นายปรีดี พนมยงค์ได้เขียนข้อสังเกตจำนวน 30 หน้าขึ้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2517 มีบทอารัมภบทว่า

“ด้วยผู้รักชาติประชาธิปไตยหลายท่านได้ขอให้ข้าพเจ้าวิจารณ์รายละเอียดแห่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ซึ่งคณะกรรมการร่างฯ ได้ร่างเสร็จแล้วเสนอรัฐบาล รัฐบาลได้แก้ไขแล้วเสนอต่อไปยังสภานิติบัญญัติ ข้าพเจ้าเห็นว่าโดยลำพังข้าพเจ้าผู้เดียวก็จะต้องใช้เวลาช้านานมากในการวิจารณ์รายละเอียด จึงสมควรที่ท่านผู้รักชาติประชาธิปไตยจะได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มศึกษาขึ้นหลายกลุ่มช่วยกันพิจารณาว่า ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหรือไม่เป็นประชาธิปไตย อันที่จริงได้มีหลายท่านรวมทั้งข้าราชการฝ่ายตุลาการได้แสดงความเห็นตรงไปยังนายกรัฐมนตรีบ้าง ผ่านทางหนังสือพิมพ์และวารสารบ้าง **วิจารณ์ความไม่เป็นประชาธิปไตยและความไม่เหมาะสมของหลายมาตราแห่งร่างรัฐธรรมนูญนั้น** ฉะนั้นนอกจากที่ข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นไว้ในบทความอื่นๆ และในจดหมายถึงนายกักบรองนายกรัฐมนตรีแล้ว ในขณะนี้ข้าพเจ้าจึงขอให้ข้อสังเกตเพียงบางประการ” (หน้า 2)

โดยนายปรีดีตั้งข้อสังเกตสำคัญถึง “**ความไม่เป็นประชาธิปไตยและความไม่เหมาะสม**” ของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ไว้ 8 ประการ ได้แก่

1) การเรียกร้องให้ปวงชนชาวไทยได้คืนสิทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นเป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม (Just struggle) (หน้า 2-4) “...ในประเทศไทยนั้น ปวงชนได้รับสิทธิประชาธิปไตยของตนคืนมาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรสยามชั่วคราว 27 มิถุนายน 2475 ยืนยันโดยธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 และฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ครั้นแล้วสิทธิประชาธิปไตยของปวงชนถูกย่ำแย่โดยรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 ซึ่งได้ตรารัฐธรรมนูญฉบับ 9 พ.ย. 2490 ที่มีฉายาว่า “รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม” อันเป็นแม่บทของฉบับ 2492” (หน้า 3-4) ในประเด็นนี้ ปรีดีเรียกร้องให้มีการศึกษาพิจารณาว่า “...ร่างรัฐธรรมนูญใหม่นี้ได้คืนสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชนเพียงใด และสถาปนาระบบที่ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยขึ้นอย่างใดบ้าง” (หน้า 4)

2) ความจำเป็นต้องมี “หิริ-โอตตปัปะ” ในการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อประชาธิปไตยของปวงชน (หน้า 4-8) “การเบียดเบียน การฉ้อราษฎร์บังหลวง เกิดขึ้น เพราะผู้เบียดเบียน ผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่มี หิริ” คือไม่มีความละอายใจ และ “โอตตปัปะ” คือ ความไม่เกรงกลัวบาป... รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทของระบบปกครองแผ่นดินที่ร่างขึ้นโดยปราศจากหิริโอตตปัปะก็นำไปสู่ ระบบที่ปราศจากหิริโอตตปัปะ...” (หน้า 4-5) ปรีดีตั้งข้อสงสัยและเรียกร้องให้มีการศึกษาพิจารณาว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหิริโอตตปัปะหรือไม่

3) จำต้องระมัดระวังร่างรัฐธรรมนูญที่พรางตาปวงชนให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย (หน้า 8-11) ในประเด็นนี้ ปรีดี เน้นไปที่ร่างมาตรา 105 และเรียกร้องให้มีการศึกษาพิจารณาว่า “...เป็นการงดงามหรือไม่ที่รัฐธรรมนูญของชาติไทยมีบทบัญญัติที่พรางตาปวงชน...” (หน้า 10)

4) ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องยกประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (หน้า 11-14)

5) ร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ทำให้ผู้แทนราษฎรไม่มีศักดิ์ศรีในสากลโลก

6) ไม่ควรดูหมิ่นราษฎรและชาติไทยในการไม่ให้ราษฎรมีเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน (หน้า 16-18)

7) ขอเสนอให้กลุ่มศึกษาอ่านรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรซึ่งสำนักงานสภานี้พิมพ์ขึ้นเป็นเล่มตั้งแต่สมัยที่ 1 พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา (หน้า 18-21) “...กลุ่มศึกษาย่อมมีสติปัญญาพอที่จะวินิจฉัยได้ว่าผู้ที่อ้างว่าจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ได้ละเมิดหลักการสำคัญแห่งประชาธิปไตยที่พระปกเกล้าฯทรงพระราชทานให้เป็นสังคมสัญญากับปวงชนนั้นหรือไม่...” (หน้า 21)

8) รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายชนิดหนึ่งซึ่งต่างกับข้อบังคับทางธรรมจริยา (หน้า 21-30)

ใน “บทวิจารณ์ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517” นายชัยอนันต์ได้เขียนโต้กลับ “อย่างดุเดือด” จำนวนเกือบ 40 หน้า เริ่มด้วยบทอาرمภทมีตัวอย่างข้อความเช่น

“...ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อสังเกตเหล่านี้หลายข้อเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่มีบางข้อที่ท่านเขียนโดยปราศจากข้อมูลที่ถูกต้อง ความห่างไกลจากบ้านเมือง ทำให้ท่านได้ยินได้ฟังและได้อ่านสิ่งที่ผิดพลาดจากความเป็นจริง ข้าพเจ้าไม่โทษท่าน แต่ข้าพเจ้าเห็นเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องบันทึกความเห็นแย้งไว้ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของชนรุ่นต่อไป

ท่านอาจารย์ปรีดี กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งอคติและอยู่ในสภาพเดียวกันกับที่ท่านเคยวิจารณ์ผู้คัดค้านความคิดของท่านเมื่อ 40 ปีมาแล้ว ในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ ท่านมองการร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ว่าเป็นไปโดยมีผลประโยชน์ส่วนตัวแอบแฝงอยู่ ข้าพเจ้าสนับสนุนท่านเต็มที่ในการแย่งร่างรัฐธรรมนูญโดยอาศัยหลักวิชาและประสบการณ์ แต่ไม่เป็นการยุติธรรมเลย ถ้าท่านจะพยายามบิดเบือนข้อเท็จจริงบางประการ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป” (หน้า 35)

จากนั้นชัยอนันต์ได้เขียนบทวิจารณ์ ซึ่งจำแนกเป็นบทวิจารณ์ 10 หัวข้อ ได้แก่

1) การเรียกร้องให้ปวงชนชาวไทยได้คืนสิทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นเป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม (หน้า 36-38) มีข้อความที่น่าสนใจเช่น “...ข้าพเจ้าขอกล่าวค้านว่า แท้ที่จริง สิทธิประชาธิปไตยของปวงชนไม่เคยมีมาเลยต่างหาก และถูกยื้อแย่งไปตั้งแต่ภายหลังการปฏิวัติ 2475 รัฐธรรมนูญของคณะราษฎร ที่มีสมาชิกสภาสองประเภท ประเภทหนึ่งแต่งตั้งจากพรรคพวกของคณะ

ราษฎรเอง และไม่มอบสิทธิประชาธิปไตยให้แก่ปวงชน ดังที่สัญญาไว้ทันที หากมีบทเฉพาะกาลว่า ให้ประชาชนฉลาดขึ้นกว่าเก่า หรือรอให้ครบสิบปี จะพูดได้อย่างไรว่าเป็นประชาธิปไตย” (หน้า 37)

2) ว่าด้วย “หิริ-โอตตปปะ” ในการร่างรัฐธรรมนูญ (หน้า 38-39)

3) ว่าด้วยการระมัดระวังร่างรัฐธรรมนูญที่ปรากฏปวงชนให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย (หน้า 40-52) ข้อความโต้ตอบที่น่าสนใจ เช่น “ขอให้กลุ่มศึกษาพึงตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าท่านอาจารย์ปรีดีเองเมื่อมีอำนาจได้พิทักษ์สิทธิของประชาชนหรือไม่ แน่แน่นอนท่านอาจพิทักษ์สิทธิของประชาชนที่ไม่มีเสียง แต่ประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์คัดค้านแนวคิดของท่าน ท่านพิทักษ์สิทธิขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยของพวกเขาหรือไม่?... ก่อนที่จะตั้งข้อวิจารณ์อะไร ผู้วิจารณ์จะต้องวิจารณ์ตนเอง (Self-criticism) ก่อน จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีใจเป็นธรรมอย่างแท้จริง...” (หน้า 41)

4) ว่าด้วยการยกประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (หน้า 53-58)

5) ว่าด้วยการที่ร่างรัฐธรรมนูญ 2517 ทำให้ผู้แทนราษฎรไม่มีศักดิ์ศรีในสากลโลก (หน้า 59) ข้อนี้ชัยอนันต์เห็นด้วยกับข้อสังเกตของท่านรัฐบุรุษปรีดีและไม่ขอวิจารณ์

6) ว่าด้วยการดูหมิ่นราษฎรและชาติไทยในการไม่ให้ราษฎรมีเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน (หน้า 59-63)

7) ว่าด้วยวุฒิสภาไม่เคยมีอำนาจมากกว่าสภาผู้แทนราษฎร (หน้า 63)

8) ว่าด้วยข้อคัดค้านเรื่องร่าง พ.ร.บ.พรรคการเมือง (หน้า 63-64)

9) ว่าด้วยความยาวของร่างรัฐธรรมนูญ 2517 (หน้า 64-66)

10) สรุป (หน้า 66-68)

บทความชิ้นนี้ไม่ประสงค์จะลงรายละเอียดของเนื้อหาในการตั้งข้อสังเกตของฝ่ายหนึ่งและการวิจารณ์โต้กลับของอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากอาจมีรายละเอียดที่ค่อนข้างหยาบหยาบ ลงลึกในเชิงประวัติศาสตร์ เชิงกฎหมาย ปรัชญา อุดมการณ์ทางการเมือง และมีหลายประเด็นที่ค่อนข้างเก่า หากท่านผู้อ่านท่านใดสนใจในแต่ละประเด็นที่เป็นรายละเอียด สามารถหาอ่านได้ และจะได้เห็นถึงความสามารถทางปัญญาของแต่ละฝ่าย แต่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นส่วนหนึ่งในบทความชิ้นนี้ก็คือ การเป็นบันทึกเชิงประวัติศาสตร์ ที่ทำให้เห็นถึงบรรยากาศทางสังคมการเมืองภายหลังเหตุการณ์อภิวัฒน์ประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 รัฐบาลที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อยู่ภายใต้แรงกดดันของเสียงเรียกร้องต้องการประชาธิปไตยอย่างสูง จำเป็นต้องมีการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นมาอย่างรวดเร็วตามคำสัญญาที่รัฐบาล

ให้กับประชาชนในขณะนั้น และที่สำคัญ งานเขียนชิ้นนี้ ทำให้เราได้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์ทางปัญญาระหว่างรัฐบุรุษวัย 74 ปี (นายปริดี พนมยงค์ เกิดปี พ.ศ. 2443) ผู้ลี้ภัยอยู่ในต่างแดนที่ประเทศฝรั่งเศส กับ นักวิชาการหนุ่มวัย 30 ปี ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหนึ่งในกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราได้เห็นถึงความเปิดกว้างของสังคมไทยขณะนั้น ที่ได้เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าไปมีบทบาทที่สำคัญสูงสุดในระดับชาติ ถือเป็นวิธีการฟุมฟักและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอีกมิติหนึ่ง

ในหนังสือ “ไต้ท่านปริดี” ศ.ชัยอนันต์ เขียนในบทนำไว้อย่างจับใจว่า “...เวลานี้ เรากำลังได้ยินเสียงของมโนธรรมดังกึกก้องกังวาน ทุกคนพูดถึงประชาชน ข้าพเจ้าไม่เชื่อผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและขวาว่า เมื่อยามเขาเสวยอำนาจสุดขีดนั้น เขาจะเห็นหัวพวกเราประชาชน รัฐบาลคอมมิวนิสต์ ฟาสซิสต์ สังคมนิยม ประชาธิปไตย หรือระบบใดก็ได้ ที่ท่านพอจะนึกได้ในโลก มักมีขั้นตอนต่อผู้ที่แสดงความเห็นไม่ตรงกับตนน้อยมาก ...ขึ้นชื่อว่านักการเมืองที่มีอำนาจแล้วมีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ การจำกัดเสรีภาพทางความคิดเห็น... ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อพิสูจน์ว่าในบ้านเมืองใดมีเสรีภาพแค่ไหนเพียงใดไม่ได้อยู่กับตัวหนังสือที่บรรจุไว้ในคำประกาศสิทธิเสรีภาพหรือในรัฐธรรมนูญเท่านั้น มันไม่มีประโยชน์อันใดที่เราจะพูดถึงสิ่งที่คนทั่วไปในสังคมเห็นคล้อยตามอยู่แล้ว และจะเรียกว่าเสรีภาพ เมื่อใดที่คน 100 คนพูดว่า นี่คือสีขาว และมีคนหนึ่งพูดว่าไม่ใช่ต่างหาก มันเป็นสีดำ และคนๆนั้น ถูกประชาทัณฑ์หรือไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย เราจะเรียกว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่เทิดทูนเสรีภาพไม่ได้...” (หน้า [11])

ผมจบบทความชิ้นนี้ พร้อมกับหนังสือพ็อคเก็ตบุ๊กเล่มนี้ที่หลุดขาดวินตีดมือออกมาเป็นชิ้นๆ แผ่นกระดาษแต่ละหน้าที่เก๋กรอบ จนยากที่จะรักษาสภาพให้ดีแบบเดิมได้ เป็นการกลับมาอ่านที่ทำให้เกิดความรู้สึกเสียดายทั้งหนังสือที่เสียหายพร้อมไปกับการเปิดอ่าน แต่ที่เสียดายยิ่งกว่า คือการสูญเสียบุคคลที่สำคัญไป อย่างไรก็ตาม หนังสือฉบับนี้ก็จะอยู่กับผมตลอดไป เหมือนกับที่ผมคงไม่ลืมนักวิชาการคนสำคัญที่จะยังคงตราตรึงอยู่ในใจตลอดไปนาม “ชัยอนันต์ สมุทวณิช”